

tudományban Paracelsus hatása mellett elevenen él még (Vesalius és Harvey után!) a galenusi tradíció, még szinte összeegyeztethetetlennek látszik a racionális elméletalkotás és az empirián alapuló gyakorlat (science and art). S bár egyre többen és egyre alaposabban bírálják Arisztotelész és Galenus immár dogmává csontosodott koncepcióit, a kritikai állásfoglalás még nem jelenti egyértelműen ezek meghaladását vagy cáfolatát. Mégis a fő fejlődési vonal — bár korántsem rajzolódik ki töretlenül — a különböző metafizikai szemléletekből az empiria segítségével a mechanikus felfogások kialakulásáig vezet. Ezt a folyamatot kívánja bemutatni a szerző, erre utalnak már a fejezetcímek is: „Metafizikai álláspontok”, „Módszertan”, „Változó minták”, „Szintézis”.

Az első részben három tudós: Lazar Riverius (1589—1663), Van Helmont (1577—1644) és Robert Boyle (1627—1691) elméleti állásfoglalását és munkásságát ismerjük meg. Közös bennük az, hogy munkáikat nem érthetjük meg filozófiai hátterük nélkül. Mindhárman metafizikus elképzeléssel bírnak, elméletükben nem haladják meg az arisztotelészi koncepciót.

A következő fejezetben Franciscus de le Boe (Sylvius) (1614—1672) és Thomas Sydenham (1624—1689), az „angol Hippokratész”-szel foglalkozik a szerző. Filozófiai kérdésekkel nem vagy csak igen keveset törődtek, érdeklődésük inkább a „hogyan?”, a módszer problémája felé irányult.

A harmadik rész jelentőségükben, hatásukban kisebb, de nem kevésbé érdekes tudósok munkásságát vizsgálja. S. L. King arra a kérdésre keres választ, hogy miképp reagáltak, régiből és újból mit vettek át, mit vetettek el a kor tudósai: Sir Kenelm Digby (1603—1665), Marchmont Nedham (1620—1678), John Twysden (1607—?), Joseph Galnville (1636—1680), Henry Stubbe (1632—1676) és Robert Hooke (1635—1703). Ezek a tudósok a lehetséges álláspontok egész skáláját reprezentálják, a szélsőséges konzervativizmustól (Twysden, Stubbe) a vallásos és tudományos gondolkodás összeegyeztetését megkísérlő Glanvillen keresztül a mikroszkópos vizsgálatokat végző Hooke komoly megbízhatóságáig.

A könyv utolsó fejezete Friedrich Hoffmann (1660—1742) munkásságát elemzi, középpontba helyezve 1695-ben kiadott fő művét, a „Fundamenta Medicinæ”-t. Hoffmann úgy értékeli a szerzőt, mint nagy összefoglalót, szintéziszeremtőt.

A fenti általános következtetéseket S. L. King könyvében gazdag tényanyaggal, konkrét műelemzésekkel támasztja alá, s az egyes fejezetek végén bőséges jegyzet- és bibliográfiai utalásokat találunk.

Szlatky Mária

Lhotsky, Alphons: *Aufsätze und Vorträge*. Band II. Hrsg. Wagner, Hans und Koller, Heinrich. München, R. Oldenbourg Verl. 1971. 346 S.

Bár a Lhotsky válogatott műveit tartalmazó sorozat második kötete a Das Haus Habsburg címet viseli, a benne szereplő cikkek és tanulmányok nagy része csupán az osztrák késő középkor két uralkodójának, III. Frigyesnek és I. Miksának a személyéhez kapcsolódik. E két Habsburg-uralkodón kívül egy rövid cikk az egyetemalapító IV. Rudolf emberi alakját, intellektuális habitusát és

tetteit idézi, két kis írás V. Károly egyéniségét és történelmi szerepét értékeli, egy-egy rövid cikkben pedig I. Rudolf sírjának hajdani helyeiről és a II. Ferenc nemzedékében megjelent újszerű családi érzés tükröződéséről, megjelenési formáiról olvashatunk.

A kötet terjedelmében legnagyobb, bevezető tanulmánya a Habsburgok különböző — elsősorban I. Miksa korában népszerű és több változatban megfogalmazott — leszármazási elméleteit ismerteti teljes részletességgel, utalva a genealógiák konkrét politikai, illetve dinasztikus célok által való meghatározottságára. Két tanulmány I. Miksa történetírójának, a Meroving—trójai leszármazást kidolgozó Jakob Mannelnek életével és munkásságával foglalkozik.

A III. Frigyesről és I. Miksáról írott tanulmányokban a szerző arra tesz kísérletet, hogy a történelmi tények és személyiségek mélyebb megértésével módosítsa az eddig róluk kialakult képet. Különösen érdekes ez a kísérlet III. Frigyes esetében, akiről mind a kortársak, mind az utókor szinte teljes egyértelműséggel csak negatívumokat tudott említeni. Érdekes tanulmány magyarázza a kötetben III. Frigyes AEIOV jelét, amelyet Lhotskyig kb. háromszázféleképpen értelmeztek, és a legtöbben Ausztriára vonatkozó jelmondat rövidítésének tartották. A szerző szerint az öt magánhangzó III. Frigyes személyes jele volt, amely legjobb esetben betűmágikus vagy számmisztikus játéknak fogható fel. Az értekezés végén III. Frigyes jegyzetfüzetének magyarázatokkal ellátott teljes kiadása található. A Die Bibliothek Kaiser Friedrichs III. (223—238. p.) c. tanulmányban a szerző pontos katalógust ad Frigyes egykori könyveiről, megjelölve a könyvek eredetét is. A félszáz könyv tartalmi és proveniencia-vizsgálatából Lhotsky azt a meggyőző következtetést vonja le, hogy a császár a szó szoros értelmében véve nem volt bibliofil, a könyvekben csupán értéktárgyakat láthatott, és műveltsége, azaz felületes történelmi ismeretei és dilettáns asztrológiai érdeklődése sem bizonyítja, hogy sok könyvet forgatott volna.

Az I. Miksa császárról szóló három rövid cikk (264—268. p.), amely megnevezésben és szemléletben szakít „az utolsó lovag” semmitmondó, unalmas közhelyével, árnyalt jellemzésével és értékelésével tűnik ki.

Az egyes tanulmányokban itt-ott természetesen magyar vonatkozású eseményekről is beszél a szerző, ami szinte elkerülhetetlen. Így pl. szó esik Mátyás ausztriai hadjáratáról, amelyet a következőképpen summáz: „*Ein militärischer Spaziergang, so wie er es sich vorgestellt hatte und damit nicht nur seiner Gattin, sondern wunderlicherweise auch seiner Schwiegermutter als großer Kriegsheld imponieren wollte, ist es nicht geworden.*” Mátyás bécsi rezideálásáról pedig a következő mondat olvasható: „...*der Stadt und Universität seinen Hohn fühlen ließ.*...” (149. p.). Ez utóbbi, túlságosan is szűkszavú jellemzéssel ellentétben mi úgy tudjuk, hogy Mátyás szóban és tettben egyaránt kifejezést adott a bécsi egyetem iránti jóindulatának, és róla, az ellenségről, általában az osztrák források is (pl. az egyetem jegyzőkönyvei, v. Johann Tichtel orvosprofesszor naplója) tisztelettel, sőt nemegyszer az őszinte rokonszenv hangján szólnak (vö.: Fraknoi Vilmos: Magyarországi tanárok és tanulók a bécsi egyetemen a 14. és 15. században. Bp., 1874. 20—22. p.).

T. Pajorin Klára